

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 9ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2000

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΡΤΕΜΙΑΔΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

‘Ο ‘Ακαδημαϊκός κ. Κωνσταντῖνος Δρακῆτος λέγει τὰ ἐξῆς:

‘Εχω τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω δύο βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴ διάγνωση βασικῶν προβλημάτων τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐνδεικνύμενους τρόπους ἀντιμετωπίσεώς τους. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι πολὺ σημαντικὰ καὶ, πρέπει νὰ τονισθεῖ, ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα πού ἔχουν ἐμφανισθεῖ στὴν ἐλληνικὴ βιβλιογραφία πάνω σὲ σχετικὰ θέματα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

* * *

Δημήτρης Χαλικιᾶς. ‘Η ‘Ελλάς στὴν Εὐρωπαϊκὴ Νομισματικὴ ‘Ενωσι (Προκλήσεις καὶ ἀναγκαῖες προσαρμογές). All Media Publications, ‘Αθήνα, 2000, σελ. 127.

‘Ο κύριος Δημήτρης Χαλικιᾶς θήτευσε στὴ νευραλγικῆς σημασίας θέση τοῦ Διοικητῆ τῆς Τράπεζας τῆς ‘Ελλάδος ἐπὶ πολλὰ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα, χάρις καὶ στὴν ἄρτια ἐπιστημονικὴ του κατάρτιση, ἀπεκόμισε πολὺτιμη πείρα καὶ βαθειὰ γνώση τῶν μηχανισμῶν λειτουργίας τοῦ οἰκονομικοῦ, καὶ ἰδίως τοῦ νομισματικοῦ, συστήματος. ‘Εκθέτει μὲ κριτικὴ σκέψη τὸ προῖον συνεχοῦς παρατηρήσεως καὶ ἐνδελεχοῦς ἔρευνας πού διεξήγαγε κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία στὸ θεμελιῶδες θέμα τῆς συμμετοχῆς τῆς ‘Ελλάδος στὴ διαδικασία τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνοποιήσεως.

Σχετικὰ μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, μιὰ πρώτη παρατήρηση πού θέλω νὰ κάμω ἀναφέρεται στὸν τίτλο του, ὁ ὁποῖος μᾶς λέγει σαφέστατα ὅτι τὸ βιβλίο πραγματεύεται τὴν ἔνταξη τῆς ‘Ελλάδος στὴν Εὐρωπαϊκὴ Νομισματικὴ (παραλείποντας, δηλαδή, τὴν «Οἰκονομικὴ») ‘Ενωσι. Αὐτὸ ὑποδηλώνει ὅχι ἀπλῶς ὅτι,

κατά κύριο λόγο, εξετάζεται ή νομισματική πλευρά τῆς ἐντάξεως, ἀλλὰ — τὸ σημαντικότερο — ὅτι ὁ νομισματικὸς χαρακτήρας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ προσοριάζει στὴν ὅλη προσπάθεια οἰκονομικῆς ἐνοποιήσεως στὴν Εὐρώπη. Σὲ αὐτὴ τὴ βασικὴ παραδοχὴ στηρίζεται ἡ ὅλη δομὴ τοῦ βιβλίου καὶ ἰδιαίτερα ἡ ἀφιέρωση τοῦ Πρώτου Κεφαλαίου του (ποὺ καλύπτει τὸ ἓνα τρίτο τῆς συνολικῆς ὕλης) στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κεντρικὴ Τράπεζα.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἐκτίθενται μὲ ἱστορικὴ θεμελίωση καὶ σαφήνεια οἱ καταστατικὲς διατάξεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κεντρικῆς Τράπεζας, ὅπως διατυπώθηκαν στὴ Συνθήκη τοῦ Μάαστριχτ, οἱ ὁποῖες καὶ σχολιάζονται ἀπὸ πλευρᾶς λειτουργικότητας. Περιγράφεται ἡ συγκρότηση τῆς Νομισματικῆς Ἀρχῆς τῆς Οἰκονομικῆς καὶ Νομισματικῆς Ἐνώσεως καὶ ὀρίζονται οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συστήματος Κεντρικῶν Τραπεζῶν ποὺ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, περιλαμβάνει τὴν Εὐρωπαϊκὴν Κεντρικὴν Τράπεζα καὶ τὶς Ἐθνικὲς Κεντρικὲς Τράπεζες. Στὰ πλαίσια τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν — ἀπὸ τὶς ὁποῖες πρωταρχικὴ, πάντως, εἶναι ἡ σταθερότητα τῶν τιμῶν — ἐξετάζονται οἱ ἀρμοδιότητες γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἐποπτείας τῶν Τραπεζικῶν Συστημάτων καὶ τῆς συναλλαγματικῆς πολιτικῆς, καθὼς καὶ ὁ βαθμὸς νομικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κεντρικῆς Τράπεζας. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ κλείνει μὲ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἀναφορὰ σὲ ὀρισμένους δυνητικὸς περιορισμοὺς στὴν ἄσκηση τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, στοὺς ὁποίους φυσικὸ εἶναι ἓνας κεντρικὸς τραπεζιτῆς νὰ ἔχει ἰδιαίτερη εὐαισθησία.

Ἰπὸ μορφήν Παραρτήματος στὸ Πρῶτο Κεφάλαιο, ἀναπτύσσονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἐπιστημονικῶς θεμελιωμένες ἀπόψεις πᾶνω σὲ δύο κρίσιμα ἐρωτήματα, ποὺ συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴ λειτουργία καὶ τὸν ρόλο τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κεντρικῆς Τράπεζας. Τὸ ἓνα ἐρώτημα ἀφορᾷ στὸν βαθμὸ πραγματικῆς ἀνεξαρτησίας της. Συγκρίνοντας τὶς σημερινὲς συνθήκες μὲ ἐκεῖνες ὑπὸ τὶς ὁποῖες λειτούργησε ἡ Bundesbank, ὁ συγγραφέας διαπιστώνει ὅτι, ὅσο καὶ ἂν ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι δυσχερῆς, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κεντρικὴ Τράπεζα δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει μεγάλου βαθμοῦ πραγματικῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ ἄλλο ἐρώτημα ἀφορᾷ στὴ διαμόρφωση τῆς κοινῆς νομισματικῆς πολιτικῆς καὶ διατυπώνεται ὡς ἐξῆς: Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κεντρικὴ Τράπεζα θὰ ἀγνοεῖ τὶς εἰδικὲς συνθήκες τῶν ἐπιμέρους χωρῶν — μελῶν τῆς ΟΝΕ καὶ θὰ ἀποφασίζει τὴν πολιτικὴ της ἀποκλειστικὰ μὲ βάση τὶς μέσες οἰκονομικὲς συνθήκες στῆ Ζώνη τοῦ Εὐρώ, μὲ ἀποκλειστικὴ ἐπιδίωξη τὴ σταθερότητα τῶν τιμῶν; Ὁ συγγραφέας ὅτι ὑποστηρίζει καὶ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ ἀπαντηθεῖ, θεωρεῖ δὲ ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος παραμένουν ἀναπάντητα καὶ τὰ ἀκόλουθα δύο συναφῆ ἐρωτήματα: Πρῶτον, ἂν ὅλες οἱ ἐπιμέρους χώρες θὰ ἔχουν τὴν

Ίδια βαρύτητα στη διαμόρφωση τῆς κοινῆς νομισματικῆς πολιτικῆς καί, Δεύτερον, ἂν τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κεντρικῆς Τράπεζας θὰ ψηφίζουν μὲ εὐρωπαϊκὰ κριτήρια ἢ μὲ βάση τὶς εἰδικότερες συνθηκῆς καὶ ἀνάγκες τῶν χωρῶν ποὺ ἐκπροσωποῦν. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἀδυναμίας ἀπαντήσεως — ποὺ φυσικὸ εἶναι νὰ ὑπάρχει — στὰ ἐρωτήματα αὐτά, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὅτι καὶ μόνη ἡ προβολή τους ἀπὸ τὸν συγγραφέα πρὸς προβληματισμὸ ἀποτελεῖ πολὺ σημαντικὴ συμβολή.

Τὸ Δεύτερο Κεφάλαιο τοῦ βιβλίου πραγματεύεται τὸ θέμα τῶν οἰκονομικῶν πλεονεκτημάτων καὶ τοῦ κόστους τῆς συμμετερχῆς τῆς Ἑλλάδος στὴν ΟΝΕ. Ὡς πρὸς τὰ δυνατικὰ ὀφέλη, ὅλοι οἱ ἐπιμέρους βασικοὶ παράγοντες ποὺ τὰ προσδιορίζουν ταξινομοῦνται καὶ ἐξετάζονται συστηματικὰ. Κατὰ τὸν συγγραφέα τὰ ὀφέλη αὐτά εἶναι, στὴν πραγματικότητα, μακροπρόθεσμα καὶ μποροῦν νὰ προσέλθουν κυρίως ἀπὸ τὴν ἐξάλειψη τοῦ συναλλαγματικοῦ κινδύνου, τὴν ἀποκατάσταση σταθερῶν συνθηκῶν, τὴ μείωση τῶν ἐπιτοκίων, τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τὴν ἀποτελεσματικότερη λειτουργία τῶν ἀγορῶν. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ κόστος ἐντοπίζεται κυρίως στὴν παραίτηση ἀπὸ δύο βασικὰ μέσα οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ποὺ εἶναι ἡ δυνατότητα ἀσκήσεως αὐτοτελοῦς νομισματικῆς πολιτικῆς, προσαρμοσμένης στὶς εἰδικὲς συνθηκῆς καὶ ἀνάγκες τῆς χώρας, καὶ ἡ δυνατότητα χρησιμοποίησεως τῆς συναλλαγματικῆς πολιτικῆς γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἀνταγωνιστικότητας.

Χωρὶς ἀμφιβολία, μιὰ σαφὴς εἰκόνα τῶν ἀποτελεσμάτων ἀπὸ τὴν ἔνταξη τῆς Ἑλλάδος στὴν ΟΝΕ θὰ προέκυπτε ἀπὸ τὴν κατάρτιση ἑνὸς ἰσοζυγίου ὠφελειῶν — κόστους. Ὅπως, ὅμως, παρατηρεῖ ὁ συγγραφέας, τόσο οἱ οἰκονομικὲς ὠφέλειες ὅσο καὶ τὸ οἰκονομικὸ κόστος εἶναι δύσκολο νὰ ὑπολογισθοῦν σὲ ὅλη τους τὴν ἔκταση. Ὡστόσο, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιχειρηθεῖ μιὰ ἐκτίμηση τῶν κυρίων συνιστωσῶν καὶ ἰδίως ἐκείνων ποὺ ὑπόκεινται σὲ ποσοτικοποίηση, μὲ ὅλους, βέβαια, τοὺς κινδύνους ποὺ συνεπάγεται μιὰ τέτοια προσεγγιστικὴ προσπάθεια. Ὁ συγγραφέας καὶ στὸ θέμα αὐτὸ δὲ ἀποφεύγει νὰ διατυπώσῃ τὴ δική του θέση, ὑποστηρίζοντας ὅτι τὸ ἰσοζύγιο ὠφελειῶν — κόστους πρέπει νὰ εἶναι θετικὸ ὑπὲρ τῶν ὠφελειῶν. Προσθέτει δὲ ὅτι γιὰ νὰ μεγιστοποιηθοῦν οἱ ὠφέλειες καὶ νὰ ἐλαχιστοποιηθεῖ τὸ κόστος εἶναι ἀνάγκη, χωρὶς καθυστέρηση, νὰ γίνῃ ἡ ἀπαραίτητη οἰκονομικὴ ἀναδιάρθρωση, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν μόνον ἀποτελεσματικὸ τρόπο ἱκανοποιητικῆς βελτιώσεως τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας.

Στὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἐξετάζονται ὀρισμένες ἐπιδράσεις ποὺ ἀναμένεται νὰ ἀσκηθοῦν στὴν ἐλληνικὴ οἰκονομία ἀπὸ τὴ νομισματικὴ ἐνοποίηση. Εἰδικότερα, στὸ Τρίτο Κεφάλαιο γίνεται διερεύνηση τῶν ἐπιδράσεων αὐτῶν μὲ βάση ἀφενὸς τὴν οἰκονομικὴ διάρθρωση καὶ ἀφετέρου τὴ διάρθρωση τοῦ χρηματο-

οικονομικοῦ συστήματος, ἀναλύονται δὲ συστηματικὰ οἱ μεταβολὲς ποῦ πιθανολογεῖται νὰ ἐπέλθουν στὴ δαπάνη, στὴν παραγωγή, στὰ εἰσοδήματα, στὴν ἀπασχόληση καί, ἐπιπλέον, στὸν κρατικὸ προϋπολογισμό, ἀπὸ τὴν ἄσκηση τόσο περιοριστικῆς ὅσο καὶ ἐπεκτατικῆς νομισματικῆς πολιτικῆς. Μὲ βάση τὴ διάρθρωση καὶ τὴ γενικὴ λειτουργικὴ κατάσταση τοῦ πιστωτικοῦ συστήματος καὶ τῶν ἀγορῶν χρήματος καὶ κεφαλαίου, ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἡ ἀνάγκη ἐνδελεχοῦς ἔρευνας τῶν μηχανισμῶν, μέσω τῶν ὁποίων ἡ κοινὴ νομισματικὴ πολιτικὴ θὰ ἐπηρεάζει τὴν ἑλληνικὴ οἰκονομία. Ταυτοχρόνως, τονίζεται ἡ ἀνάγκη ἐπισπεύσεως τῶν διαδικασιῶν γιὰ τὴν ἐξυγίανση καὶ ἐξασφάλιση ἀποτελεσματικῆς λειτουργίας, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ στὸ ἑλληνικὸ τραπεζικὸ σύστημα.

Τέλος, στὸ Τέταρτο Κεφάλαιο ἡ ἀνάλυση ἐντοπίζεται στὶς συνθήκες ποῦ τείνουν νὰ διαμορφωθοῦν στὴν ἐγχώρια τραπεζικὴ ἀγορά, κατὰ κατηγορίες ὑπηρεσιῶν, καὶ δίδεται ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴν ἀναμενόμενη ἐνίσχυση τῆς πίεσεως τῶν ξένων τραπεζῶν. Ἐνόψει μάλιστα τῶν ἐπαναστατικῶν ἀλλαγῶν ποῦ προοιωνίζονται στὸ εὐρωπαϊκὸ τραπεζικὸ τοπίο, ὁ συγγραφέας καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ οἱ ἑλληνικὲς τράπεζες δὲν πρέπει νὰ καθυστερήσουν νὰ κάμουν καὶ αὐτὲς τίς ἀναγκαῖες ἀναθεωρήσεις τῆς μακροπρόθεσμης στρατηγικῆς τους.

Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ κ. Χαλικοῦ, μακριὰ ἀπὸ δογματισμούς, κρίνει τὰ πράγματα μὲ βάση τίς συνθήκες ποῦ ἐπικρατοῦν ἢ τείνουν νὰ διαμορφωθοῦν, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι ἡ ἀνάλυσή του στερεῖται θεωρητικῆς θεμελιώσεως. Ἄλλὰ οἱ θεωρητικὲς ἀρχὲς ποῦ χρησιμοποιοῖ συμβάλλουν στὴν ὅσο γίνεται πιὸ ἀντικειμενικὴ διάγνωση καταστάσεων καὶ ὄχι στὴν ποδηγέτηση τῆς οἰκονομικῆς σκέψεως πρὸς προκαθορισμένες κατευθύνσεις. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτή, οἱ προτάσεις ποῦ διατυπώνονται στὸ βιβλίο ἔχουν ἰδιαίτερη ἀξία καί, γιὰ τὸν λόγο αὐτό, εὐκταῖο θὰ ἦταν νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενο προβληματισμοῦ γιὰ τοὺς ὑπευθύνους γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε ἐνδιαφερόμενο γιὰ τὴν πύρεϊα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Θεωρῶ, ἐπίσης, ἀναγκαῖο νὰ προσθέσω ὅτι τὸ βιβλίο, παρὰ τὸν μικρὸ σχετικὰ ὄγκο του, περιέχει συμπυκνωμένη ὕλη, ἡ ὁποία, πέραν τῶν ἄλλων προσόντων της ποῦ ἤδη ἀνέφερα, ἔχει καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ ὅτι διανοίγει ὁδοὺς γιὰ περαιτέρω ἔρευνα σὲ ὀρισμένα πολὺ κρίσιμα θέματα τῆς οἰκονομικῆς καί, κυρίως, τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἔλθουν σύντομα στὸ προσκήνιο καί, ἐπομένως, εἶναι σκόπιμο νὰ ἔχουν, ἐν τῷ μεταξύ, τύχει κατάλληλης ἐπεξεργασίας.

* * *

Τρύφων Κολλίντζας. 'Η αδράνεια του status quo και άλλα παθογόνα αίτια της ελληνικής οικονομίας. 'Εκδόσεις Κριτική, 'Επιστημονική Βιβλιοθήκη, 1η έκδοση, 'Απρίλιος 2000, σελ. 165.

Συγγραφέας του παρουσιαζόμενου βιβλίου είναι ο καθηγητής στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο 'Αθηνών Τρύφων Κολλίντζας. "Όπως, όμως, αναγράφεται στην άρχη του βιβλίου, η συγγραφή έγινε με τη συμμετοχή και έπτά διακεκριμένων οικονομολόγων. Πρόκειται για ένα πολύ αξιόλογο συλλογικό τόμο, άποτελούμενο από είσαγωγή και έννέα άρθρα.

Στο Πρώτο 'Άρθρο με τίτλο «'Αν θέλουμε σταθεροποίηση χρειαζόμαστε ανάπτυξη» (σε συνεργασία με τον καθηγητή Γ. Μπῆτρο) εξετάζεται το δίλημμα της μακροοικονομικής πολιτικής: 'Αν πρέπει πρώτα να σταθεροποιηθεί η οικονομία και κατόπιν να προωθηθεί η ανάπτυξη ή αν πρέπει να προηγηθεί η λήψη αναπτυξιακών μέτρων. Διαπιστώνεται ότι η λήψη αναπτυξιακών μέτρων έχει αναβληθεί από την κυβέρνηση για μετά τη σταθεροποίηση της οικονομίας, λόγω της παραδοχής ότι τα αναπτυξιακά μέτρα διογκώνουν τη συνολική ζήτηση και αυξάνουν τις πληθωριστικές πιέσεις, χωρίς να βελτιώνουν την παραγωγική δραστηριότητα. 'Υποστηρίζεται, όμως, ότι το δίλημμα αυτό είναι άβάσιμο και οι παραδοχές που γίνονται έσφαλμένες, διότι στηρίζονται στο κενσσιανό πρότυπο, κατά το όποιο έχουμε η πληθωριστική πίεση ή ύφεση, ενώ στην ελληνική οικονομία παρατηρείται το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. 'Από τη θεωρητική αυτή ανάπτυξη προκύπτει ότι η λύση που έχει επιλεγεί από την κυβέρνηση, να δοθεί, δηλαδή, προτεραιότητα στη σταθεροποίηση, πάσχει ως προς τον τρόπο με τον όποιο επιδιώκεται, που είναι η βαθειά ύφεση, με περιορισμό των επενδύσεων. 'Αντίθετα, η λύση που υιοθετείται από τους συγγραφείς στηρίζεται στη θέση ότι ο στασιμοπληθωρισμός θεραπεύεται με ανάπτυξη, για την προώθηση της οποίας προτείνονται τρεις δέσμες μέτρων. Πρόκειται για θέση, που είναι μεν αντίθετη με την ακολουθούμενη κυβερνητική πολιτική, πλην όμως έπαρκώς θεμελιωμένη από θεωρητικής πλευράς και, επιπλέον, σύμφωνη με τη διεθνή έμπειρία των τελευταίων έτών.

Στο Δεύτερο 'Άρθρο με τίτλο «'Οι αντιφάσεις της οικονομικής πολιτικής» (σε συνεργασία με τον καθηγητή Γ. Μπῆτρο) γίνεται περαιτέρω διερεύνηση της άσκούμενης οικονομικής πολιτικής από πλευράς συνέπειας των επιμέρους συνιστωσών της. 'Από την άτιπαραβολή των συνιστωσών αυτών προς τους κυβερνητικούς στόχους συνάγεται ότι, ενώ οι επιμέρους πολιτικές είναι τέτοιες, ώστε η καθεμιά τους, χωριστά λαμβανόμενη, να τείνει να έξυπηρετεί ένα δεδηλωμένο στόχο, έντούτοις

όλες μαζί, λειτουργώντας ταυτόχρονα, αλληλοαναιρούνται, με αποτέλεσμα ή οικονομική πολιτική να είναι αντιφατική και να έγκυμονούνται κίνδυνοι για την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι οι ίδιοι στόχοι θα μπορούσε να επιδιωχθούν με ένα άλλο μείγμα οικονομικής πολιτικής, το οποίο θα περιελάμβανε συνιστώσες που δεν αλληλοαναιρούνται. Η προτεινόμενη πολιτική συγκρίνεται, από πλευράς αποτελεσματικότητας, με την εφαρμοζόμενη και έπισημαίνονται τα σημεία υπεροχής της πρώτης. Το άρθρο κλείνει με αναφορά στις κοινωνικοπολιτικές δυσκολίες υιοθετήσεως μιας συνεπούς —όπως ή προτεινόμενη— οικονομικής πολιτικής, οι οποίες έντοπίζονται κυρίως στην αντίσταση των δυνάμεων που διατηρούν το status quo του μεγάλου κράτους.

Το Τρίτο Άρθρο με τίτλο «Άξιοπιστία: Το χαμένο όπλο της κυβερνητικής πολιτικής» (σε συνεργασία με τους καθηγητές Γ. Άλογοσκούφη και Κ. Γάτσιο) πραγματεύεται ένα θέμα, το οποίο, ενώ εκ πρώτης όψης φαίνεται ότι ανήκει μάλλον στη σφαίρα της κοινωνικής ψυχολογίας, έντούτοις είναι κάθε άλλο παρά μη οικονομικό. Πρόκειται για την αξιοπιστία της οικονομικής πολιτικής, ή οποία, χωρίς άμφιβολία, αποτελεί άποφασιστικό παράγοντα αποτελεσματικής άσκήσεώς της. Έξετάζονται οι λόγοι που ώθουν τις κυβερνήσεις στην άπώλεια της αξιοπιστίας τους και οι όποιοι έχουν τις ρίζες τους στο ότι οι στόχοι των φορέων του ίδιωτικού τομέα δεν ταυτίζονται με τους στόχους της κυβερνήσεως. Όρίζεται ότι μια κυβέρνηση έχει χάσει την αξιοπιστία της, όταν οι ιδιωτικοί φορείς δρουν με βάση την προσδοκία ότι οι εκ των ύστερων πράξεις της κυβερνήσεως θα είναι διάφορες από τις εκ των προτέρων διακηρύξεις της. Έξηγεϊται με ποιο τρόπο ή έλλειψη αξιοπιστίας προδικάζει και καταδικάζει την κυβερνητική πολιτική, ή δέ διαχρονική άναπτυξη του φαινομένου οδηγεί στη λειτουργία ενός φαύλου κύκλου άναποτελεσματικότητας και άναξιοπιστίας, ό όποιος ύπονομεύει και τους ίδιους τους στόχους της κυβερνητικής πολιτικής. Το συμπέρασμα του άρθρου είναι ότι ή κυβερνητική πολιτική για να είναι αξιοπίστη πρέπει να βασίζεται σε δεσμευτικούς κανόνες, που να έντάσσονται σε άνάλογο θεσμικό πλαίσιο.

Στο Τέταρτο Άρθρο με τίτλο «Η κρίση της δραχμής: Μαθήματα από τη διεθνή έμπειρία» (σε συνεργασία με τον καθηγητή Χ. Ντέλλα) έξετάζεται, με βάση το παράδειγμα της δραχμής, το έρώτημα αν το σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ίσοτιμιών, ύπό συνθήκες διεθνοϋς κινητικότητας των κεφαλαίων, είναι καταδικασμένο να καταρρεύσει ή ύπάρχουν τρόποι άποτροπής της καταρρεύσεώς του. Άπό την έμπεριστατωμένη άνάλυση των βασικών χαρακτηριστικών των συναλλαγματικών κρίσεων προκύπτει ότι, ουσιαστικά, οι κερδοσκόποι με τις παρεμβάσεις

τους αναγκάζουν μιὰ κυβέρνηση νὰ ἀκολουθεῖ τὶς ἀρχεὺς ὑγιοῦς μακροοικονομικῆς διαχειρίσεως. Ἡ θεωρητικὴ ἐπεξεργασία τοῦ θέματος δείχνει ὅτι οἱ παράγοντες ποὺ κάνουν τὴ δραχμὴ νὰ φαίνεται εὐπαθὴς στοὺς διεθνεῖς ἐπενδυτὲς εἶναι δύο: Ὁ πρῶτος ἀναφέρεται στὴν αἴσθησις ὅτι ἡ δραχμὴ εἶναι ὑπερτιμημένη, ἂν καὶ δὲν ὑπάρχει ἐρευνητικὴ στήριξις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὸν βαθμὸ ὑπερτιμῆσεως. Οἱ συγγραφεῖς διατυπώνουν τὴν ἀποψὴ ὅτι ἡ δραχμὴ δὲν ἀπέχει ἀπὸ κάποια μακροχρόνια τιμὴ ἰσορροπίας τόσο ὅσο συνήθως πιστεύεται καὶ ὅτι, πάντως, ἡ ὑπερτίμησις, στίς ὅποιες διαστάσεις της, δὲν ἀποτελεῖ μεγάλο κίνδυνο γιὰ τὴ διεθνῆ ἀνταγωνιστικότητα. Ὁ δεύτερος παράγων κερδοσκοπίας συνδέεται μὲ τὴν τάση τῶν χρηματαγορῶν, ἐφόσον οἱ ἀνάγκες μετακυλίσεως τοῦ δημοσίου χρέους παραμένουν μεγάλες, νὰ δοκιμάσουν τὴν ἀνοχὴ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, τῆς ὁποίας τὰ ὄρια —κακῶς κατὰ τοὺς συγγραφεῖς— ἔχουν τεθεῖ σὲ πολὺ ὑψηλὰ ἐπίπεδα.

Τὸ Πέμπτο Ἄρθρο μὲ τίτλο «Οἱ σύγχρονες θεωρίαι τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως» ἀποτελεῖ ἐπισκόπησις θεωρητικοῦ περιεχομένου, ἡ ὁποία, ὅμως, ἔχει σχέση μὲ τὸν σχεδιασμὸ τῆς ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς. Περιγράφεται τὸ νεοκλασικὸ ὑπόδειγμα οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως, ποὺ κυριάρχησε στὴ θεωρίαι τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1950, καὶ ἐπισημαίνονται οἱ σοβαρὲς δυσκολίες ποὺ εἶχε τὸ ὑπόδειγμα αὐτὸ νὰ ἐξηγήσει ὀρισμένα βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ, κυρίως, τὸ ὅτι δὲν ἀφήνει περιθώρια ἀσχίσεως ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς, ἐπειδὴ ἐξαρτᾶ τὸν ρυθμὸ οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον ἀπὸ τὸν ρυθμὸ αὐξήσεως τῆς παγκόσμιας τεχνολογίας, ὁ ὁποῖος, ὅμως, εἶναι ἐξωγενὴς γιὰ κάθε οἰκονομία. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ ὀδήγησε στὴν ἀντικατάστασις τοῦ νεοκλασικοῦ ὑποδείγματος ἀπὸ τὰ ἐνδογενῆ ὑποδείγματα, στὰ ὁποῖα ὁ ρυθμὸς οἰκονομικῆς μεγεθύνσεως βασίζεται στὴν κατανομὴ τῶν πόρων στὴν οἰκονομία. Τὰ ὑποδείγματα αὐτὰ κατατάσσονται σὲ πέντε κατηγορίες, οἱ ὁποῖες, κατὰ τὸν συγγραφέα, δὲν ὀδηγοῦν πάντοτε σὲ ἓνα κοινῶς ἀποδεκτὸ πλαίσιο ἀσχίσεως ἀναπτυξιακῆς πολιτικῆς.

Στὸ Ἑκτο Ἄρθρο μὲ τίτλο «Διαφθορά, οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ διανομὴ τοῦ εἰσοδήματος» (σὲ συνεργασία μὲ τὸν καθηγητὴ Χ. Ντέλλα) ἐξετάζεται τὸ κοινωνικὸ φαινόμενο τῆς διαφθορᾶς, τὸ ὁποῖο, ἐνῶ ἔχει πολὺ μακρὰν ἱστορίαι, μόλις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἄρχισε νὰ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς οἰκονομικῆς ἐρευνας. Ἡ διαφθορὰ ὀρίζεται ὡς ἡ παροχὴ ἢ ἡ ἀρνησις παροχῆς δημόσιων ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ποὺ γίνεται γιὰ τὸ προσωπικὸ ὄφελος δημοσίων ὑπαλλήλων. Ἀκολούθως, ἐκτίθενται οἱ ἀναγκαῖες συνθῆκες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ της, τόσο γενικῶς ὅσο καὶ ἀναφορικῶς πρὸς τὰ συμβαίνοντα στὴ χώρα μας. Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς διαφθορᾶς δίδε-

ται έμφαση στόν ρόλο τών μονοπωλιακών δομών. Ίδιαίτερο ένδιαφέρον παρουσιάζει ή εξέταση τών έπιπτώσεων τής διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη και στη διανομή τού εισοδήματος. Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές, αλλά και τή διεθνή έμπειρία, προτείνονται όρισμένα μέτρα τά όποια, χωρίς νά συνεπάγονται ύψηλό κόσμος, θά μπορούσαν νά περιορίσουν τή διαφθορά. Κατά τήν άποψη τών συγγραφέων, ή λύση για τή δραστική μείωση τής διαφθοράς βρίσκεται στη σημαντική συρρίκνωση τού δημόσιου τομέα και στην εξάλειψη τών έπαχθών κανονισμών.

Στό "Έβδομο "Άρθρο με τίτλο «Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωσι: Εύκαιρία για τήν επανάκτηση τού χαμένου δυναμισμού τής ελληνικής οικονομίας» (σέ συνεργασία με τόν καθηγητή Ν. Χριστοδουλάκη) γίνεται κριτική αξιολόγηση τού τρόπου και τού χρόνου συμμετοχής τής Ελλάδος στην Οικονομική και Νομισματική Ένωσι. Φυσικά, μιá τέτοια αξιολόγηση έχει πλέον ιστορική άξια, δεδομένου ότι ή ένταξη τής Ελλάδος στην ΟΝΕ έχει, ούσιαστικά, συντελεσθεΐ. Έπιχειρεΐται και έδω νά εκτιμηθοϋν, με βάση γενικές θεωρήσεις, τó πιθανό κόστος και τά όφέλη τής Ελλάδος από τή νομισματική ένωση, τά όποια διακρίνονται σέ εκείνα πού είναι γενικά για όλες τις χώρες-μέλη και σέ εκείνα πού έχουν ιδιαίτερη σημασία για τή χώρα μας. Έξετάζονται μερικές χαρακτηριστικές πτυχές τής ελληνικής περιπτώσεως και διερευνάται τó πρόβλημα πού προκύπτει από τήν άπώλεια τής δυνατότητας ύποτιμήσεως τού νομίσματος. Οί συγγραφείς αντιτίθενται στην υιοθέτηση μιáς δεύτερης ταχύτητας, πού θά έδιδε στη χώρα μας μεγαλύτερα περιθώρια για περιορισμό τών έλλειμμάτων και βελτίωση τής παραγωγικότητας, θεωρώντας ότι οί ύπάρχουσες μακροοικονομικές ανισοροπίες μπορούν νά αντιμετωπισθοϋν αποτελεσματικότερα μέσα στις διαδικασίες τής ΟΝΕ.

Στό "Όγδοο "Άρθρο με τίτλο «Ή άδράνεια τού status quo» καταβάλλεται προσπάθεια νά δοθεΐ άπάντηση στο έρώτημα: Γιατί οί κυβερνήσεις άποτυγχάνουν συστηματικά νά εφαρμόσουν πολιτικές πού αξιάζουν τήν άποτελεσματικότητα τού οικονομικού συστήματος; Ό συγγραφέας επικαλεΐται τρεις βασικούς λόγους για τούς όποιους, κατά τή θεωρία, τó πολιτικό κόστος ύπερισχύει ωφέλιμων μεταρρυθμίσεων. Πρώτον, αύτοί πού κερδίζουν από τó status quo είναι όργανωμένες ομάδες πίεσεως με έπιρροή στην κυβέρνηση, ένω αύτοί πού χάνουν από τó status quo είναι τó αναργάνωτο κοινωνικό σύνολο, πού δέν δείχνει διάθεση αντίδράσεως. Δεύτερον, τά άτομα δέν γνωρίζουν αν θά ωφεληθοϋν ή θά ζημιωθοϋν από μιá συγκεκριμένη μεταρρύθμιση και, Τρίτον, ή εφαρμογή όρισμένης πολιτικής, παρόλον ότι θά είναι χειρότερη άργότερα, έντούτοις καθυστερεΐ, διότι τó σύστημα δέν είναι έτοιμο νά έγγυηθεΐ ότι οί θυσίες δέν θά πάνε χαμένες. Σχετικά με τó πώς θά μπορούσε νά

μειωθεί τὸ πολιτικὸ κόστος καὶ νὰ ἀμβλυνοῦν τὰ ἐμπόδια στὴν πραγματοποίηση ὠφέλιμων μεταρρυθμίσεων στὴ χώρα μας διατυπώνονται ὀρισμένες σκέψεις, οἱ ὁποῖες, ὅμως, γιὰ νὰ καταστοῦν ἐφαρμόσιμες χρήζουν περαιτέρω ἐπεξεργασίας.

Τέλος, στὸ "Ἐνατο" Ἄρθρο μὲ τίτλο «Δημοσιονομικὴ πολιτικὴ μετὰ τὸ Μάαστριχτ» (σὲ συνεργασία μὲ τοὺς κ.κ. Ε. Βασιλάτο καὶ Ἀ. Φιλιππόπουλο) σκιαγραφοῦνται, μέσα στὸ διαφαινόμενο οἰκονομικὸ περιβάλλον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, τὸ πλαίσιο ἀσκήσεως τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, καθὼς καὶ οἱ συνέπειές του μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Συνθήκης τοῦ Μάαστριχτ καὶ τοῦ Συμφώνου Σταθερότητας. Τὸ ἄρθρο κλείνει μὲ γενικές, ἀλλὰ ἐνδιαφέρουσες, προβλέψεις γιὰ τὶς τάσεις ποὺ θὰ διαμορφωθοῦν στὴ δημοσιονομικὴ διαχείριση καὶ μάλιστα τόσο στὸ σκέλος τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ὅσο καὶ στὸ σκέλος τῶν δαπανῶν.

Ὁ καθηγητὴς Κολλίντζας μὲ τοὺς συνεργάτες του δίδουν στὸ παρουσιαζόμενο βιβλίον ἀπαντήσεις σὲ κείρια ἐρωτήματα ποὺ ἀφοροῦν στὴ μέχρι τώρα πορεία τῆς ἐλληνικῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ στὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴν ἐπαναφορά τῆς σὲ ἀναπτυξιακὴ τροχιά. Πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ βιβλίου θίγουν πρωτότυπα θέματα, τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ χρήζουν περαιτέρω ἐπεξεργασίας, ἀλλὰ, τουλάχιστον στὴν ἐλληνικὴ οἰκονομία, τίθενται γιὰ πρώτη φορὰ καὶ πρέπει νὰ τύχουν ἀποτελεσματικῆς ἀντιμετωπίσεως. Γενικά, στὶς ἀνάλυσεις τοῦ βιβλίου οἱ συγγραφεῖς προβαίνουν σὲ θεωρητικὰ θεμελιωμένες διαπιστώσεις καὶ προτείνουν κατάλληλα καί, ἐν πολλοῖς, ρηξικέλευθα μέτρα. Ἄς εὐχηθοῦμε τὸ παράδειγμα τοῦ καθηγητῆ Κολλίντζα νὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι ἐρευνητές, ἐμπλουτίζοντας ἔτσι τὴν ἐλληνικὴ βιβλιογραφία μὲ ἐργασίες ποὺ θὰ συμβάλουν οὐσιαστικὰ στὴ διαμόρφωση σωστῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς.